

Psykologisk institutt

Eksamensoppgave i PSY1014/PSYPRO4114 Sosialpsykologi I

Faglig kontakt under eksamen: Mons Bendixen

Tlf.: 73 59 19 60

Eksamensdato: 21.05.2015

Eksamenstid (fra-til): 09:00 – 13:00

Hjelpemiddelkode/Tillatte hjelpemidler: Ingen

Annen informasjon:

Målform/språk: Bokmål

Antall sider: 2

Antall sider vedlegg: 0

Kontrollert av:

Dato

Sign

Kortsvarsoppgaver (inntil 1 side håndskrift):

Tre av fire oppgaver skal besvares (vekting 60%)

1. Gjør kort rede for Baumeisters ressursmodell for selvregulering (Eng. Self-regulatory resource model)
2. Hva betyr det at en profeti er selvoppfyllende?
Gjør kort rede for hvordan dette er studert på skolebarn.
3. Redegjør kort for begrepet selvaktelse (Eng. Self-esteem) og mulige problemer knyttet til veldig høy selvaktelse.
4. Gjør kort rede for mulige effekter av medie vold og hvordan dette er studert.

Drøftingsoppgaver (ingen begrensning):

En av to oppgaver skal besvares (vekting 40%)

1. Gjør kort rede for hvordan holdninger dannes.
Tenk deg at du har en god venn som lever veldig usunt (bl.a. spiser for mye og trener for lite).

Drøft ulike måter du kan endre din venns helsevaner på og hvordan du best kan lykkes med dette.
2. Om prososial atferd:
Gjør rede forklaringsmodellene som tar utgangspunkt i evolusjon og sosial bytteteori, og drøft påstanden:
"Sannsynligheten for å hjelpe et annet menneske er størst hvis man tror hjelpen blir gjengjeldt eller man er i nær slekt."

Sensorveiledning Sosialpsykologi I, Vår 2015

Del 1 vektet 60%, Del 2 vektet 40%. Alle besvarte oppgaver må være bestått (E eller bedre) for at karakter E eller bedre skal kunne oppnås. Dersom mindre enn tre oppgaver fra Del 1 er besvart, eller Del 2 ikke er besvart vil studenten ikke oppnå ståkarakter.

*Svaret på oppgaven i **Del 2** evalueres etter følgende fire dimensjoner: innhold, argumentasjon, organisering og i en viss grad stil/format. Se nærmere beskrivelse nedenfor.*

1. INNHOLD

Presenterer studenten relevant teori og forskning (materiale) fra læreboken (faglitteraturen)?

Er materialet presentert korrekt?

Integrerer studenten ulike teorier og forskning?

Evaluerer studenten materialet kritisk?

Viser studenten forståelse for feltet?

2. ARGUMENTASJON

Ble argumentasjonen utviklet og kritisk analysert?

Er argumentasjonen logisk konsistent?

Er det tatt hensyn til vesentlige motargumenter?

3. ORGANISERING

Er det en systematisk utvikling av ideer som leder fram mot en konklusjon uten avsporinger fra temaet?

Er besvarelsen godt strukturert og generelt forståelig?

4. STIL/FORMAT

Formuleringsevne: språklig stil og grammatikk (men ikke enkle skrivefeil)

Eksamensoppgaver PSY1014/ PSYPRO4114 Vår 2015

Del 1, Kortsvarsoppgaver (inntil 1 side håndskrift eller en 1/2 side maskinskrift pr oppgave):

Tre av fire oppgaver skal besvares (vekting 60%)

1. Gjør kort rede for Baumeisters ressursmodell for selvregulering (Eng. Self-regulatory resource model)

Relevant pensum: kap 5, s.125-126 (s.147-148 i den spesialtrykte studentutgaven) "The executive function of the self"

Modellen sier at selvkontroll (det å kontrollere egne handlinger) krever energi, og at det å bruke energi på en oppgave reduserer den energien som kan benyttes på en annen påfølgende oppgave. Dette er blitt empirisk undersøkt av Baumeister og hans kolleger der deltakere som ble instruert til ikke å tenke på en hvit bjørn gjorde det dårligere enn andre som ikke ble instruert på en påfølgende ikke-relatert oppgave (deltakerne skulle ikke le mens de så en komedie). De som var instruert lo mer. Selvkontroll ansees i denne modellen å være en begrenset ressurs som lett kan "tappes". Men dersom man drikker noe med sukker (glukose) viser en studie (Masicampo & Baumeister, 2008) at man kan gjenopprette nivået av selvkontroll. Samme effekt ble ikke funnet om man drakk noe med kunstig søtningstoff. Koblingen mellom tilstrekkelig tilgang på glukose og selvkontroll er sentral i Baumeisters ressursmodell for selvregulering. Å konstant fylle etter med sukker gjennom dagen er likevel ikke anbefalt som tiltak for å opprettholde god selvkontroll.

2. Hva betyr det at en profeti er selvoppfyllende? Gjør kort rede for hvordan dette er studert på skolebarn.

Relevant pensum: kap 3, s.52-55 (62-65) "Making our schemas come true:

The self fulfilling prophecy"

Selvoppyllende profetier opererer på følgende måte: Du har en forventning om hvordan en annen person er. Dette påvirker måten du opptrer overfor denne personen på, som igjen gjør at denne personen opptrer i overensstemmelse med dine forventninger. Når den andres atferd korresponderer med dine forventninger snakker vi om at forventningene/profetiene er selvoppyllende. Effekten av forventninger på akademiske prestasjon (IQ) ble første gang studert av Rosenthal & Jacobsen (1968). I etterkant av en kartlegging av barneskoleelever ved en rekke skoler ble noen elever tilfeldig trukket ut av forskerne. Lærerne til disse elevene ble fortalt at testene viste at disse elevene ville "blomstre" akademisk det påfølgende skoleåret. Observasjoner av undervisningen i klasserommet viste at disse elevene ble behandlet annerledes enn andre elever og at de som gruppe skåret signifikant bedre på akademiske tester det påfølgende året. Effekten var ikke sterk, men den er blitt replikert flere ganger og er blitt tolket som selvoppyllende profeti. Feilaktige forventninger til andre KAN medføre endring i atferd slik at den korresponderer bedre med forventningene men studier av jobbintervjuer viser at disse kan nøytraliseres dersom man er motivert for å danne presise inntrykk av den man intervjuer.

3. Redegjør kort for begrepet selvaktelse (Eng. Self-esteem) og mulige problemer knyttet til veldig høy selvaktelse.

Relevant pensum: kap 5, s. 129-131 (151-153) "Self-esteem: How we feel about ourselves"

Selvaktelse er folks samlede evaluering av deres egenverdi - den grad man ser seg selv om et godt, kompetent og anstendig (skikkelig) menneske. Læreboken understreker at folk flest har en grunnleggende behov for å se positivt på seg selv og vurderer seg selv jevnt over som verdifulle. Dette synes ifølge Terror Management teorien å fungere som en buffer (beskyttelse) mot tanker om egen død og forgjengelighet (at vi ikke er mer og derfor heller ikke har noen verdi). Negativ selvevaluering blir betegnet som ubehagelig for individet og er empirisk assosiert med depressivitet, ineffektivitet og mangel på kontroll over eget liv (Baumeister et al., 2003). Selv om høy selvaktelse har mange positive konsekvenser, er det mulige problemer knyttet til veldig høy eller for høy selvaktelse. En kombinasjon av manglende empati med andre og egenkjærlighet (og selvfokus), lik de vi ser hos folk med narsissistiske trekk er typisk for folk med veldig høy selvaktelse. Narsissister er funnet å gjøre det svakere akademisk enn andre, de lykkes mindre i arbeidslivet, de er mer voldelige og aggressive overfor andre og derfor også mindre likt (spesielt blant folk som kjenner dem) (Bushman & Baumeister, 2002; Twenge & Campbell, 2009). Studier viser at en stadig høyere andel studenter skårer høyt på mål på narsissisme. Det å være selvfokusert og mangle empati vil være problematisk om man skal hjelpe andre med problemer.

4. Gjør kort rede for mulige effekter av medie vold og hvordan dette er studert.

Relevant pensum: kap 12, s.341-346 (409-414) "Violence in the media"

Læreboken oppgir at de fleste eksperimentelle studier av effekter av å se vold i media viser at dette øker aggressiv atferd, sinne og fiendtlige tanker hos gruppen som blir eksponert. Men to større reviews (oversiktsartikler) på den eksperimentelle litteraturen viser liten eller ingen negativ effekt (Ferguson,

2007; Sherry, 2001). Det å spille voldelige videospill hvor man direkte blir belønnet for å utøve vold, samt det å se på denne type spill har direkte og umiddelbare negative effekter på barns aggressive tanker og atferd (Anderson). En annen effekt er at eksponering for medie vold synes å redusere sensitiviteten for vold (økt nummenhet og mindre emosjonalitet), samt virke dehumaniserende i sosiale situasjoner i etterkant av eksperimentelle manipulasjoner.

Longitudinelle, ikke-eksperimentelle studier, hvor man har fulgt individer over flere år (for eksempel Anderson/ Eron/ Johnson) viser at tiden ungdom brukte på TV-titting var klart positivt assosiert med sannsynligheten for å begå voldelige handlinger mot andre, inkludert overgrep. Gentile og kolleger (2011) fant at barn som konsumerte mye medie vold i begynnelsen av et skoleår var mer aggressive verbalt, indirekte og fysisk, og mindre prososiale (hjelpsomme) mot slutten av skoleåret sammenlignet med de som konsumerte lite. Noen studier har også funnet at man kan få overdrevne forestillinger om egen sårbarhet og risiko for selv å bli angrepet dersom man ser mer enn fire timer vold på TV/film daglig (Gerbner og kolleger, 2002). Læreboken trekker fram at medie vold er en av flere, men ikke er den viktigste årsaken til aggressiv atferd.

Del 2, Drøftingsoppgaver (ingen begrensning):

En av to oppgaver skal besvares (vekting 40%)

1. Gjør kort rede for hvordan holdninger dannes. Tenk deg at du har en god venn som lever veldig usunt (bl.a. spiser for mye og trener for lite). Drøft ulike måter du kan endre din venns helsevaner på og hvordan du best kan lykkes med dette.

Relevant pensum: Store deler av kap 7 (men også kap 5, Self-awareness, s.109-112 (131-134), kap 6, Self-justification in everyday life, s.146-155 (182-191), og kap SPA-2, spesielt Prevention: promoting healthier behavior s.428-429 (514-515).

Dette er en typisk integrerende og komplisert oppgave hvor flere ulike deler fra pensum kan trekkes inn i besvarelsen. Det forventes at studenten skal kunne presentere minst to måter atferdsendring kan skje på og drøfte disse opp mot hverandre og med tanke på metodenes empirisk støtte. Riktig gjengivelse av modeller og empiriske studier er en forutsetning for å oppnå karakter C eller bedre. Kvaliteten på drøftingen (argumentasjonen) vil skille mellom karakterene C, B og A.

I oppgavens første del skal man redegjøre kort for dannelsen av holdninger. Holdninger defineres i læreboken som evalueringer av folk, ting og ideer, og kan bestå av kognisjoner (tanker, oppfatninger, tro), følelser (affektbasert), og atferd (observasjoner av egen atferd overfor en person, et objekt eller en ide). Dannelsen av holdninger er i læreboken forklart med sosiale erfaringer og genetiske disposisjoner (tvillingstudier). Sosiale erfaringer spenner over et bredt felt, men læreboken vektlegger hvordan klassisk og operant betingning kan forme følelser overfor et holdningsobjekt (den affektive komponenten). Følgende modeller kan anvendes for diskusjonen rundt endring av atferd: Alle elementene fra Ajzens teori om planmessig atferd (TPB) vil kunne anvendes. Emosjoner og holdningsendring (for eksempel kommunikasjon som spiller på frykt), subjektive normer (for eksempel konformitetspress), opplevd kontroll (for eksempel øve opp selvkontroll), og dannelsen av intensjoner (implementerende intensjoner som er spesifikke planer for

hvordan man vil oppfylle en målsetting). Modellen sier at intensjoner er den viktigste prediktoren for atferd, og at holdninger, subjektive normer og opplevd atferdskontroll virker via intensjoner. En diskusjon kan dreie rundt når holdninger (når de er spesifikke) og intensjoner (når de er implementerende) predikerer atferd. Alle elementer i modellen forventes forklart i en god besvarelse. Prosessene nedenfor (Økt bevissthet og indusering av hykleri) kan inngå i en diskusjon om forhold som kan endre holdninger.

Øke bevisstheten gjennom selvfokusert oppmerksomhet (kap 5) kan bidra til endring av usunn atferd (gjennom endring av holdninger) i den grad individet har indre standarder som hegner om et sunt kosthold og aktivt liv.

Påminnelser og økt selvfokus på at man ikke lever opp til egne standarder vil føre til ubehag dersom man føler seg ute av stand til å endre atferd. Men studier har vist at økt selvfokus (f.eks sitte foran et speil) kan være positivt ved at man blir påminnet hva som er rett og galt (Beaman/ Diener & Wallbom/ Gibbons) og i større grad handler i overensstemmelse med indre standarder. Det er likevel en felle her ifølge Baumeister (1991), fordi overspising og det å drikke seg full synes å skru av det interne fokuset på en selv.

Indusere hykleri (kap 6): Denne modellen bygger på forskningen rundt kognitiv dissonans for å øke bruk av kondomer ved sex (Aronson og kolleger) og reduksjon av røyking (Peterson og kolleger). Indusering av hykleri innebærer at noen deltakere blir bedt om å skrive at tale hvor de snakker om farene ved inaktivitet eller overspising mens de blir videofilmert. Dette frembringer mer dissonans enn bare å motta informasjon, det å tenke på farene, og det å forplikte seg, og vil derfor medføre mer atferdsendring iflg de nevnte studiene.

Noen av eksemplene fra læreboken tar utgangspunkt i annen atferd enn fysisk aktivitet og inntak av usunn mat (kondombruk og p-piller som eksempler på helseatferd, forsøpling og sparing av strøm og vann som eksempler på miljøatferd). Gjengivelse av empiriske studier som støtter eller svekker modellene skal veie klart positivt, spesielt fordi mange av lærebokens studier er gjort på fenomener som ikke nødvendigvis er direkte (men indirekte) relaterte til oppgaveteksten.

2. Om prososial atferd: Gjør rede forklaringsmodellene som tar utgangspunkt i evolusjon og sosial bytteteori, og drøft påstanden: "Sannsynligheten for å hjelpe et annet menneske er størst hvis man tror hjelpen blir gjengjeldt eller man er i nær slekt."

Relevant pensum: Store deler av kap 11. Forklaringsmodellene det bes redegjort for er beskrevet på s.302-305 (364-367), og under "The evolutionary approach i bokens innledning," s.39 (43). Større deler av kapittel 11 er relevant for en bredere diskusjon.

Det forventes en klargjøring av hva prososial atferd er innledningsvis (enhver handling som har som mål å begunstige/ gagne en annen person). Positivt vil veie om man tydeliggjør hva som skiller dette fra altruisme (å hjelpe kun ut fra ønske om gagne den andre selv om det ikke er noen fordeler, og ofte kostnader, knyttet til handlingen).

Under redegjørelsen av evolusjonsteorien bør studenten kunne redegjøre kort for hvordan naturlig seleksjon skjer (differensiell reproduksjon av gener) og for begrepene evolusjonspsykologi og adaptasjoner (mekanismer som er designet gjennom naturlig seleksjon for å løse spesifikke tilbakevendende problemer mennesket støtte på i sitt miljø). Hamiltons (1964) begrep

"slektsseleksjon" (bygger på "inclusive fitness" som ikke er omtalt i læreboken i sosialpsykologi) forklarer hvordan altruisme kan ha evolvert som en menneskelig disposisjon og nedfelt i våre gener. Gjennom å ofre eget liv kan en organisme redde en eller flere nære slektninger (som fører organismens gener videre). Dette er ikke en kalkulert handling ("jeg må tenke på om jeg vil ofre livet mitt for to av mine søsken, men for tre ville jeg absolutt gjort det"), men styrt av ubevisste prosesser (adaptasjoner).

Studier foretatt av Burnstein og kolleger viser at i hypotetiske livstruende situasjoner (som en husbrann) vil man med høyere sannsynlighet hjelpe desto nærmere slektskap det er til den som trenger hjelp. Tilsvarende effekter er ikke funnet for hjelpeatferd i situasjoner som ikke er livstruende. Denne distinksjonen er viktig. Gjensidighetsnormen (forventninger om at ens egen hjelpsomhet med økt sannsynlighet vil medføre at denne blir gjengjeldt i fremtiden) og gruppeseleksjon hører naturlig inn under evolusjonsperspektivet (knyttet til genetiske disposisjoner). At det skulle foregå seleksjon på gruppenivå – og ikke kun på individuelt nivå - er omstridt, men det kan ha skjedd dersom de mest altruistiske gruppene (som var villige til å ofre seg for gruppen) overlevde på bekostning av mer egoistiske grupper de var i konflikt med.

Liksom evolusjonspsykologien sier sosial bytteteori sier at mye av det vi gjør er ut fra egeninteresse der vi ønsker å maksimere gevinster og minimere kostnader i kontakt med andre (f.eks Cook & Rice, 2003). Men dette perspektivet sier ikke at dette skyldes evolusjon (naturlig seleksjon) eller genetisk overføring. Sosial bytteteori antar at folk er rasjonelle og kalkulerende i sosial omgang liksom en som selger og kjøper varer. Det å hjelpe en annen kan være belønnende på flere måter og være en investering for fremtiden. Siden det å se et annet menneskes lidelse er ubehagelig for en tilskuer vil det å hjelpe kunne lette ubehaget for tilskueren. Innenfor dette perspektivet hjelper man et annet menneske, ikke av et altruistisk ønske, men fordi fordelene veier mer enn ulempene.

En smal drøfting av oppgavens påstand er mulig å gjøre, men læreboken har naturlige begrensninger dersom man kun ser evolusjonsperspektivet opp mot sosial bytteteori. En bredere drøfting hvor alternative perspektiver på hjelpeatferd vil kunne trekke inn noen av de følgende: (1) empati, herunder Batsons hypotese, (2) individuelle forskjeller i altruisme (personlighet), (3) kjønnsforskjeller, (4) kulturelle forskjeller, (5) religiøsitet, (6) humør, og (7) ytre sosial faktorer som om man bor i bystrøk eller på landet, om det er stor grad at inn- og utflytting fra området man bor i, og antallet tilskuere i den sosiale situasjonen. Studenten kan også trekke inn faktorer som type relasjon mellom den som hjelper og den som blir hjulpet (bytterelasjon eller såkalt communal (venner, familie, partner) relasjon, og effekter av spille prososiale videospill eller høre på musikk med prososiale tekster (som 'Heal the world', eller 'Help'). *En utvelgelse av noen av disse og en påfølgende drøfting vil styrke besvarelsen framfor en oppramsing av alle alternative faktorer.* Læreboken nevner en rekke funn fra studier som det ikke forventes at studentene skal kunne gjengi detaljert (og heller ikke huske navn på). Det viktige i en drøfting er at man forsøker å sette forklaringsmodellene opp mot hverandre og at man greier å trekke en gyldig slutning.